

Obsah a funkce součástí vojenského umění

Upravený a zkrácený článek hrdiny Sovětského svazu generálporučíka V. J. Petrenka, kandidáta vojenských věd, profesora, uveřejněný v sovětském časopise „Vojennaja mysl“ čís. 4/1978.

Vojenské umění v průběhu mnoha staletí sestávalo ze strategie a taktiky. Nehledě na jednoduchost této struktury však dlouhou dobu neexistovala jednota názorů na obsah a funkce každé součásti a na vztah mezi nimi.

Mnozí známí vojenští činitelé a teoretikové považovali za základ dělení vojenského umění na součásti vymezení jejich funkcí:

- strategie řeší další úkoly přípravy ozbrojeného zápasu (včetně soustředění vojsk a sil na určeném místě sražení);
- taktika řeší úkoly vedení bojové činnosti v celém rozsahu (včetně generálního sražení).

Vojenské myšlení první poloviny XIX. století na základě zobecnění historických zkušeností přesně vymezilo strategii a taktiku. Úkolem strategie bylo přivést vojska do prostoru sražení v nejvýhodnějším uskupení, vytvořit potřebné podmínky k vedení bojové činnosti, zabezpečit vojska materiálem a určit rovněž místo a dobu sražení. Taktika zahrnovala organizaci a vedení bojů i sražení. To znamená, že strategie měla připravit sražení a taktika je vyhrát a tím vytvořit pro strategii výhodné podmínky k novému sražení.

Podstata jiného přístupu k určení strategie a taktiky byla v tom, že základ jejich vymezení tvořila důležitost úkolů, které tyto součásti řešily v ozbrojeném zápase. Přitom strategie byla považována jako

všezahrnující věda o válce v celku a úloha taktiky jako součásti vojenského umění byla fakticky popírána. Podle těchto názorů strategie řeší všechny tvůrčí otázky přípravy a vedení válečné činnosti všech forem o rozsahu (tj. sražení a boje) a taktika jako její součást je praktickým uměním, technickým vykonavatelem zámyslů strategie.

Hodnotíme-li tyto názory na strukturu vojenského umění a úlohu jeho součástí s ohledem na současné znalosti a praxi minulých válek, potom můžeme jasně vidět chybné názory o jakémisi postupném projevení strategického o taktického umění v ozbrojeném zápase, o postupném jeho řízení jednou strategií, jednou taktikou. Historie vojenského umění vyvrací názory o existenci dvou taktik — nejvyšší a elementární, o třístupňové úloze „elementární taktiky“, která jakoby vystupovala v úloze technické, výkonné části strategie. Neodpovídají reálné skutečnosti ani názory na to, že taktika byla dříve součástí strategie a jen poměrně nedávno (v polovině XIX. století) se vyčlenila ze strategie, rovněž na to, že strategie a taktika vznikly koncem XVIII. století jako samostatné součásti vojenské vědy a ne vojenského umění.

Výzkumy vojenských historiků a teoretiků svědčí o tom, že jak strategie, tak i taktika vznikly společně s válkou a projevovaly se v ní současně a nepřetržitě,

každá ve své oblasti. Taktika (do vzniku operačního umění) byla pro strategii základním materiálem, tak jako boj (do vzniku operace) byl hlavním prostředkem dosažení vítězství v ozbrojeném zápase.

Bedřich Engels ve svých pracích o válce vždy určoval strategii vedoucí úlohu ve srovnání s taktikou, a sražení, které řídila strategie, považoval za rozhodující strategický akt. Současně viděl i důležitou úlohu taktiky. Nový způsob vedení boje, který vznikl v průběhu francouzské buržoazní revoluce, charakterizoval nejen ze strategické, ale také z taktické stránky. Tímto zdůraznil vzájemnou spojitost strategie a taktiky, vedoucí a usměrňující úlohu strategie v ozbrojeném zápase a závislost taktiky na ní.

Do vzniku operačních a strategických prostředků boje jen na taktice, na úspěchu boje záviselo plnění úkolů strategie a dosažení cílů války. Z toho vyplývá, že strategie vždy, až do XIX. století, byla nejvyšší oblastí vojenského umění, která rozpracovávala jak obecné otázky ozbrojeného zápasu, tak i konkrétní formy a způsoby jeho vedení. Strategie neřešila jen úkoly soustředování armád do prostoru sražení, ale rozpracovávala i otázky velení vojskům v jeho vedení.

Výsadním právem taktiky jako oblasti vojenského umění byly všechny otázky přípravy a vedení boje svazky a útvary v průběhu sražení. Taktika do vzniku operačního umění a strategických prostředků boje byla základním materiálem strategie, tak jako boj byl tehdy hlavním prostředkem dosažení strategických cílů ve válce.

Války XIX. století, zvláště jeho druhé poloviny, byly tím historickým obdobím, ve kterém se začalo rozvíjet operační umění a začal se měnit staletím ustálený poměr mezi strategií a taktikou.

Zákonitým důsledkem pokroku ekonomiky, vědy a techniky byly změny ve válečných silách a prostředcích, organizaci vojsk, formách a způsobech vedení ozbrojeného zápasu. Tento zápas byl veden na velkých prostorech a formou postupných a dlouhotrvajících operací. V těchto podmínkách se podstatně změnil úkol všech součástí vojenského umění.

Na strategii, v podobě hlavního velitele, se vyžadovalo především umění spojovat bojovou činnost mohutných uskupení vojsk k dosažení celkových cílů války. Bezprostřední řízení jednotlivých sražení bylo funkcí velitelů armád, kteří se stali mluvčími objektivně vzniklého operačního umění. Velel v bojové činnosti podřízených svazků a vojsk.

Hlavním úkolem taktiky se stalo podrobné rozpracování teorie a uplatnění praktických způsobů přípravy a vedení boje, který jako forma ozbrojeného zápasu získával stále větší samostatnost a stával se stále složitější svou různorodostí používaných prostředků boje a obsahem bojových úkolů. Tyto tendence se plně projeví v průběhu světové války. V této válce se stala operace prakticky hlavní formou vedení ozbrojeného zápasu a operační umění, i když ještě formálně neuznané, fakticky plnoprávnou součástí vojenského umění, v jehož struktuře zaujalo mezilehlé postavení mezi strategií a taktikou.

V první světové válce byly přesně stanoveny funkce všech součástí vojenského umění. Strategie řešila hlavní otázky vedení války:

- rozpracovávala teoretické zásady a prakticky řídila strategické soustředování ozbrojených sil na válčisti,

- bezprostředně a nepřetržitě řídila v prostoru a čase rozptýlenou válečnou činnost, vedenou formou armádních a frontových operací, a usměrňovala veškeré úsilí k dosažení cílů války.

Hlavním objektem operačního umění v této válce byly armádní operace, kterých se zúčastňovalo značné množství vševojskových svazků — sborů, divizí, brigád — a letectvo, které ničilo nepříteli v operační hloubce.

Úkoly taktiky byly složitější:

- boj měl formu vševojskového boje, kterého se zúčastňovaly svazky a útvary druhů vojsk a nové bojové prostředky (tanky, chemické zbraně),

- boj byl veden delší dobu, zahrnoval nejen prostor dotyku vojsk, ale také značnou hloubku.

Bez ohledu na nové jevy v ozbrojeném zápase vojenské umění i po první světové válce bylo i nadále rozpracováno ve staré struktuře. Vojenští teoretikové si ihned neuvědomili nutnost formálního uznání operačního umění; projevila se staletá tradice vměstřňovat celý obsah vojenského umění do dvou ustálených oblastí tj. do strategie a taktiky.

I když uznávali existenci operace, pokoušeli se rozpracovat její teorii do dvacátých let našeho století v rámci buď strategie, nebo taktiky. V souvislosti s tím ji považovali ze „strategické umění v operaci“ nebo „taktikou válčist“ („taktiku masových armád“).

Současně mnozí chápali nutnost formování nové oblasti vojenského umění.

V třicátých letech se upevnilo a trvale zakotvilo v teorii a praxi dělení vojenského

ho umění na tři součásti (oblasti) — strategii, operační umění a taktiku. Každá měla určené funkce v teorii a praxi ozbrojeného zápasu, svůj předmět a prostředky, kterými operovala. Strategie k dosažení cílů války uskupuje a organizuje operace a operační umění v rámci své působnosti organizuje a soustřeďuje bezprostřední bojové úsilí vojsk taktického stupně k dosažení těch cílů, které mu určila strategie. Boj je prostředkem operace a taktika materiálem operačního umění; operace je prostředkem strategie a operační umění je materiálem strategie. V těchto formulacích bylo výslovně chápáno v té době vzniklého vztahu mezi součástmi sovětského vojenského umění.

K dalšímu rozvoji sovětského vojenského umění v nové struktuře došlo v průběhu Velké vlastenecké války. Dále byly rozšířeny a konkretizovány úkoly strategie, operačního umění a taktiky, v celé řadě otázek upřesněny vztahy mezi nimi.

Strategie, nejvyšší oblast vojenského umění, se vyvinula jako teorie a praxe vedení války v celku, nepřetržitě a konkrétního řízení válečné činnosti, vedené formou operací skupiny frontů a v jednotlivých případech i jednoho frontu. Toto řízení se projevilo především v určení:

- cílů operace,
- bojové sestavy svazů frontu,
- úkolů svazů, doby a místa vedení hlavního a jiných úderů,
- formy operačního manévru,
- organizaci součinnosti,
- nutného přeskupení sil a prostředků mezi fronty,
- organizace zasazení a činnosti záloh Hlavního velení.

Ve druhé světové válce strategie poprvé v dějinách bezprostředně řídila použití bojových prostředků, které nebyly v sestavě operačních svazů ani taktických stupňů velení. Jedním z důležitých a velmi účinných způsobů vytváření podmínek k úspěšnému vedení bojové činnosti operačních svazů a vojsk na taktickém stupni bylo dovedné manévrování silami a prostředky zálohy Hlavního velení. V celku úloha strategie v praktickém řízení válečné činnosti značně vzrostla.

Při řešení všech vyjmenovaných otázek měla strategie rozhodující vliv na operační umění a taktiku, vytvářela jim podmínky k úspěšnému splnění určených úkolů. Současně s tím byla také závislá na nich, protože její plány a zámysly byly stále ještě realizovány hlavně v průběhu bojové činnosti operačním uměním a taktikou.

Operační umění ve Velké vlastenecké válce se rozvíjelo jako důležitá část sovět-

ského vojenského umění. Jako mezilehlá oblast a spojovací článek mezi strategií a taktikou nezahrnovalo jen jejich prvky, ale mělo i svůj a jemu vlastní obsah. Hlavními funkcemi operačního umění bylo rozpracování a praktické uvedení frontových a armádních operací do života, jejichž cílem bylo zničení nebo odrazení úderů mohutných uskupení nepřítelů, obsazení nebo udržení prostorů, čar a objektů, které mají důležitý vojenskoekonomický a operační význam. Operační umění se přitom řídilo zásadami strategie a upřesňovalo vlastní názory na organizaci a vedení operací. Ve vztahu k taktice mělo operační umění vedoucí postavení, určovalo jí úkoly, úlohu a místo v ozbrojeném zápase.

Operační umění rozpracovávalo a prakticky v průběhu války řešilo takové úkoly, jako průlom obrany nepřítelů do celé její hloubky, rozvíjení taktického úspěchu v operační, obklíčení a zničení mohutných uskupení nepřátelských vojsk, zasazování operačních záloh do sražení, vedení a odražení protiúderů, přenášení hlavního úsilí (hlavních a jiných úderů) z jednoho na jiné směry, obsazení a upevnění předmostí na velkých vodních překážkách a použití vzdušných výsadků.

Na základě teorie operačního umění byly určovány úkoly, které taktické síly a prostředky mohly a musely splnit v operaci, jejich bojová sestava, směr a doba soustředění úsilí: byla organizována a nepřetržitě udržována součinnost mezi taktickými a operačními silami a prostředky a všestranně byla zabezpečována bojová činnost. Důležitým úkolem operačního umění bylo rozpracování způsobů účinného použití operačně taktických prostředků ničení v operaci.

Operační umění fakticky zahrnovalo teorii a praxi nejen frontových a armádních operací, ale také bojovou činnost nejvyšších vševojskových svazů — vzdušných výsadkových divizí, mechanizovaných a tankových sborů.

V průběhu války vzniklo a dále se rozvíjelo operační umění letectva, vojsk PVO státu a válečného loďstva.

Ve Velké vlastenecké válce se zdokonalovala taktika jako teorie a praxe přípravy a vedení boje jednotek, útvarů a svazků, včetně střeleckého sboru. Splnění operačních úkolů bylo stále ještě podmínováno úrovní rozvoje taktiky a jejich prostředků a úspěšnou činností vojsk taktického stupně. Také úspěch boje ovšem ve značné míře závisl na úrovni výsledků použití strategických a zejména operačních prostředků ničení.

Praxe bojové činnosti ve Velké vlastenecké válce přesvědčivě ukázala, že čím

dokonalější byla taktika a její prostředky, tím aktivněji a rozhodněji byly vedeny operace, tím větších operačních výsledků dosahovala sovětská vojska. Z toho vyplývalo, že při přípravě a vedení operací bylo nutné plně brát v úvahu bojové možnosti taktických sil a prostředků, charakter a zvláštnosti jejich činnosti v konkrétních podmínkách situace.

Bojová praxe potvrdila jednotu vojenského umění, nerozlučnost a vzájemnou souvislost jeho součástí. Rozdělení úkolů mezi strategii, operačním uměním a taktikou probíhalo současně se zvažováním jejich vzájemné závislosti, na zvlášť důležitém významu nabývaly spojitosti a součinnosti mezi nimi v otázkách používání prostředků ničení různých kategorií.

Úloha vojenské strategie při řízení války v současné době se značně zvýšila v porovnání s minulými válkami. Rozpracovává teorii a praktické způsoby organizace a vedení války všemi druhy ozbrojených sil, strategických operací na válečisti, použití strategických jaderných sil a ostatních sil a prostředků strategického umění. Strategie bezprostředně řídí operační umění a s jeho využitím usměrňuje taktiku, vytváří podmínky k úspěšnému vedení operací a bojů a využívá úspěchů vojsk operačního a taktického stupně k dosažení celkového cíle války. Soudobá strategie je také hlavní teoretickou součástí vojenského umění a nejvyšším stupněm, který prakticky organizuje ničení nepřítelů bojovými prostředky, které má v přímé podřízenosti a jejich úloha bude v jaderné válce rozhodující.

Úkoly, které plnilo operační umění ve Velké vlastenecké válce, mají v zásadě platnost i v současných podmínkách. Mnohé z nich jsou však nyní řešeny jinak. Kromě toho vzniklo velké množství úplně nových úkolů.

Jde především o úkoly, spojené s použitím mohutných prostředků ničení operačního a operačně taktického určení v operacích. Tyto prostředky, které nepatří do sestavy taktického stupně vojsk, jsou schopny plnit bojové úkoly v operaci jak v těsné součinnosti se vševojskovými svazky, tak také samostatně, mimo rámec boje. Rozpracování teoretických zásad a praktických způsobů jejich použití je jednou z hlavních funkcí operačního umění.

Za nové a velmi důležité problémy operačního umění můžeme považovat rozpracování způsobů účinného využívání výsledků používání prostředků ničení strategického určení vojsky v pásmech činnosti operačních svazů, obnovu bojovosti vojsk svazů, na které nepřítel použil soustředěný úder zbraní hromadného ničení atd.

I nadále zůstává jedním z hlavních úkolů operačního umění bezprostřední řízení taktiky. Složitost soudobého vševojskového boje, použití různorodých a účinných sil a prostředků v něm, dále značná závislost úspěchu boje na výsledcích po-

užití operačních prostředků ničení vyžadují neustálé a konkrétní řízení taktických svazků ze strany velení operačních svazů, nepřetržité sladování činnosti vojsk taktického stupně podle cílů, místa a času, sil a prostředků operačně taktického určení a usměrnění jejich úsilí k dosažení cílů operace.

Otázky, které řeší operační umění v ozbrojeném zápase, a podíl sil a prostředků operačního a operačně taktického určení svědčí o jeho rostoucí úloze v systému vojenského umění.

Taktika, jako součást vojenského umění, má nadále důležitou úlohu v ozbrojeném zápase a obohacuje se novými formami vedení boje. Boj v současné době můžeme vést nejen v bezprostředním střetnutí s nepřátelskou stranou, ale také formou oboustranného vedení mohutných jaderných a palebných úderů v podmínkách, kdy vojska bojujících stran jsou od sebe značně vzdálena.

Během staletí byla taktika pro strategii hlavním materiálem, a boj jediným způsobem vedení ozbrojeného zápasu. Později se stala taktika materiálem operačního umění a boj prostředkem operace. V současné době, ve spojitosti se zavedením strategických a operačních sil a prostředků ničení, považujeme boj jen za jeden ze způsobů vedení operace, zvláště v podmínkách neomezeného použití jaderných zbraní.

Bez ohledu na to, že v systému vojenského umění se změnil poměr mezi jeho součástmi ve prospěch strategie a operačního umění, úloha taktiky v ozbrojeném zápase zůstává i nadále důležitá, zejména v podmínkách vedení bojové činnosti s použitím klíčových prostředků ničení. Současně neexistuje dostatek důvodů k tvrzení, že také dnes taktika zůstává základem dosažení operačních a strategických úspěchů ve všech druzích válek, že i ve století mezikontinentálních balistických raket a jiných prostředků, které tvoří mohutné strategické jaderné síly, na taktice závisí uvedení operačních a strategických záměrů v život.

Takové zhodnocení úlohy taktiky v současné době s přihlédnutím k raketové jaderné válce je nepřijatelné. Jen v minu-

losti bylo vítězství závislé výlučně na úspěchu taktiky a na činnosti taktických sil a bojových prostředků. V soudobých podmínkách při vedení bojové činnosti klasickými prostředky ničení může být vítězství dosaženo společným úsilím sil a prostředků taktického, operačního a strategického určení. V jaderné válce bude zřejmě určováno především výsledky použití strategických a operačních jaderných sil a prostředků, kterých budou využívat všechny ostatní síly a prostředky, zúčastněné v boji a operaci.

Při určování poměru součástí vojenského umění je účelné vycházet z toho nezvratného faktu, že každá ze součástí řeší důležité a absolutně nutné úkoly k dosažení celkového vítězství. Takto zhodnocená taktika naprosto nesnižuje její význam ve vojenském umění a nezmenšuje úlohu boje v ozbrojeném zápase. Bylo by to nesprávné, protože jen taktické síly a prostředky (a jen bojem!) jsou schopny dokončit úplné zničení nepřítele, uchvátit jeho materiální prostředky boje a obsadit území. Proto rozpracování a zdokonalování taktiky musíme i nadále věnovat patřičnou pozornost.

V souladu s růstem úlohy velení vojskům k dosažení vítězství v boji, operaci a válce, v soudobém vojenském umění, byla zformulována a dále se rozvíjí teorie velení vojskům.

Podrobný přehled úkolů, které řeší v ozbrojeném zápase strategie, operační umění a taktika, ukazuje na podstatné změny, které doznal obsah a poměr mezi nimi. Analýza rozvoje vojenských sil a prostředků, forem vedení ozbrojeného zápasu a struktury vojenského umění nám umožňuje dojít k těmto závěrům:

1. Vojenské umění, závislé na ekonomických možnostech státu, dosažené úrovni vědy a techniky, sociálního a politického řádu společnosti, bezprostředně je určováno množstvím a kvalitou vojenských sil a prostředků. Jejich stav charakterizuje konkrétní obsah a funkce strategie, operačního umění a taktiky, rovněž i poměr mezi nimi.

2. Úlohu každé součásti soudobého vojenského umění je nutné hodnotit v souladu s tím, jakými prostředky bude vedena válka.

V případě použití všech prostředků ničení (především strategických jaderných sil) úspěchy operačních a taktických sil

budou především závislé na dovedném a včasném využívání výsledků úderů, vedených prostředky strategického určení. Současně s tím také strategie bude ve známé míře závislá na operačním určení a taktice, protože úplně a s konečnou platností dokončit zničení nepřítele a obsadit jeho území mohou jen operační a taktické síly. Na samostatných směrech, při použití klasických prostředků ničení, závislost strategie na operačním umění a taktice se podstatně zvýší, protože jejich síly a prostředky budou mít rozhodující význam v průběhu ozbrojeného zápasu.

Operační umění je teorií a praxí přípravy a vedení společných a samostatných operací a bojové činnosti operačních a operačně taktických svazů ozbrojených sil. Vyplývá ze strategie a ve vztahu k taktice má určující postavení. Můžeme předpokládat, že ve válce s použitím jaderných zbraní a při vedení bojové činnosti bez nich síly a prostředky operačního určení budou mít důležitou úlohu při zničení nepřítele. V jaderné válce, s využitím výsledků úderů strategických jaderných prostředků, musí dokončit zničení operačně taktických prostředků nepřítele a jeho uskupení vojsk. V bojové činnosti bez použití jaderných zbraní síly a prostředky operačního určení v součinnosti se strategickými prostředky budou zřejmě vést rozhodující úder na hlavní uskupení vojsk nepřítele do celé hloubky jejich sestavy a vytvoří podmínky pro úspěšnou činnost vlastních vojsk taktického napětí.

Taktika jako teorie a praxe boje svazků, útvarů a jednotek druhů vojsk a druhů ozbrojených sil je určována operačním uměním a přes ně také strategií. V jaderné válce budou taktické síly a prostředky zřejmě dokončovat úplné a rozhodné zničení nepřítele a obsazovat potřebnými silami jeho území. V bojové činnosti bez použití jaderných zbraní splní hlavní tíhu úkolů spojených se zničením vojsk nepřítele a skutečným úspěšným uvedením operačních a strategických zámyslů a plánů v život.

3. Po určení (z hlediska množství) ztrát, způsobených nepříteli vojenskými silami a prostředky strategického, operačního a taktického určení, můžeme dostatečně přesně stanovit podíl strategie, operačního umění a taktiky při řešení úkolů ozbrojeného zápasu a tedy i poměr mezi nimi ve vojenském umění.

Stanovení poměru součástí vojenského umění, jejich obsahu a funkcí v soudobé válce je mnohostranným a velmi složitým problémem. Zmínili jsme se jen o nejdůležitějších zásadách, které umožňují posoudit problém v celku. Tyto otázky vyžadují každopádně hluboké rozpracování s přihlédnutím k rychlému rozvoji vojenského umění, který je způsobený vědeckotechnickou revolucí.